

Tiivistelmä esitelmästä SJO:n päivillä Porvoossa 8.2.2015

Jousisoittajan taitoihin kuuluu olennaisena osana kyky liikkua eri asemissa otelaudan kaikilla alueilla. Osumisvarmuus ja hyvä intonatio vaativat paljon harjoitusta, ja erityisen tärkeätä on löytää jokaiseen tilanteeseen mahdollisimman luonteva käsivarren ja käden asento. Erityisesti viulunsoitossa, kun viulun kopan asettamia rajoituksia on väistettävä, tarvitaan erittäin suurta käsivarren, ranteen ja peukalon joustavuutta. Kaikki kädet eivät ole luonnollisestikaan samanlaisia, joten on selvä, että täysin pitäviä yleissääntöjä on vaikea esittää. Luontevien asentojen etsimisessä myös yksilölliset ratkaisut voivat tulla kysymykseen.

Soittaminen eri asemissa vaatii paljon totuttelua, mutta varsinaisesti soiton laatuun vaikuttava tekijä on kuitenkin siirtyminen asemasta toiseen.

Erityisesti rauhallisessa legatosoitossa kahden äänen välillä tapahtuva asemanvaihto vaatii aina tietyn ajan, eikä ole lainkaan yhdentekevää, minkälainen kuulovaikutelma vaihdon suorituksesta syntyy.

Normaali musikaalinen aisti sanelee tietenkin soittajalle jo paljon siitä, mikä on asemanvaihdon luonnollinen ja aistikas laatu, mutta se ei yksin riitä. Opiskeluvaiheessa ongelmaan olisi paneuduttava jo riittävän varhaisessa vaiheessa, jotta vältettäisiin asemanvaihdossa usein kuultavat turhat sivuäänet ja kömpelöt liukumiset.

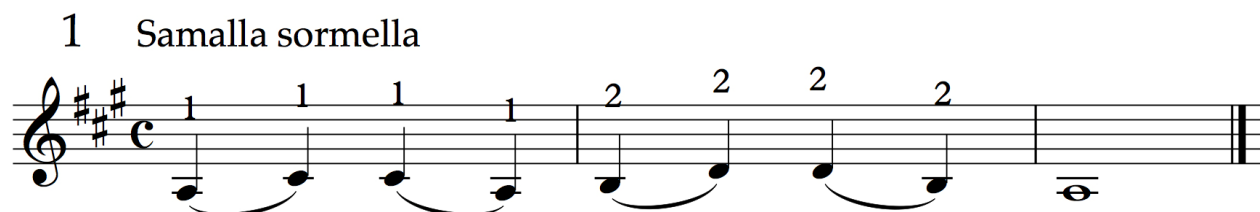
Viulupedagogisessa kirjallisuudessa ei ennen 1900-lukua ole lainkaan mainintoja asemanvaihtojen suoritustavoista, ja sittemmin mm. kuuluisat pedagogit Leopold Auer, Carl Flesch ja Ivan Galamian ovat kuvauksissaan myös olleet hyvinkin ylimalkaisia. Onhan selvä, että asemanvaihtojen suoritus, niinkuin moni muukin asia, opitaan varsinaisesti vasta opettajan ja oppilaan välisenä yhteistyönä.

On tyypillistä, että edellämainitut mestareiden ylimalkaiset tekstit ovat kirjaimellisesti luettuina aiheuttaneet myös väärinkäsityksiä, jotka ovat häiritsevällä tavalla pesiytyneet joihinkin viulukouluihin asti. Niistä lisää tuonnempana

Vanhoissa viulukouluissa on usein suuri määrä harjoituksia, jotka on suunnattu vain soittamiseen yhdessä asemassa kerrallaan, mutta tämä on sittenkin paljon vähäisempi ongelma, kuin hallittu siirtyminen asemasta toiseen. Asemanvaihdon vaikutus soiton kvaliteettiin on välittömästi

kuultavissa, ja sen aistikas suoritus edellyttää myös riittävää käden ja sormien joustavuutta, mikä on tietysti hyödyllistä jousisoiton tekniikassa yleisemminkin.

Seuraavissa kaavakuviissa asemanvaihdot on luokiteltu sormitusjärjestysten perusteella viiteen ryhmään, joista jokainen voi sisältää myös intervallien ja sormitusten muunnoksia, variaatioita ja vaihtelevia efektejä.

Tämä on kaikkien asemanvaihtojen perusta, ja sen harjoittelu olisi mielestäni alettava jo heti siinä vaiheessa kun oppilas siirtyy soittamaan asemissa. Tällaista liukuvaa vaihtoa ei missään tapauksessa pitäisi väistellä nopealla nykäyksellä. Vaikka nopeissa kuluissa usein joudutaan vaihtamaan asemia myös hypynomaisesti, on hyvin harjoiteltu liukutekniikka niissäkin kaiken perustana. Alunalkaen olisi tärkeätä, että oppilas myös itse kuuntelee ja tarkkaillee vaihdon laatua.

Carl Flesch on hiukan varomattomasti sanonut, että sormen painetta kieltä vasten on kevennettävä vaihdon aikana. Näin on epäilemättä joidenkin nopeiden teknillisten vaihtojen kohdalla, mutta vähänkin laulavassa tekstissä ajatus on vaarallinen. Kuvaavaa on, että tätä kyseenalaista ideaa on joissakin myöhemmissä pedagogisissa julkaisuissa kohtuuttomasti liioiteltu.

Olen usein havainnut, että oppilaille kirjaimellisesti opetettu sormen kevennys vaihdon aikana tuottaa vain tuhruisia ja häiritseviä sekaääniä. Kuuluisa ranskalainen pedagogi Martin Pierre Marsick (1847-1924), jonka johdolla myös Carl Flesch opiskeli, piti yhden sormen liukuja aivan olennaisena harjoituksena ja esitti jopa, että sormea on liukuessa suorastaan painettava kieltä vasten.

Mielestäni liukuvassa vaihdossa sormen on pysyttävä kunnollisesti pohjassa, eikä varsinaiseen kevennykseen ole vähäistäkään tarvetta.

Liukuva vaihto asemasta toiseen kuuluu erityisen kömpelöltä, jos se toteutetaan tasaisella vauhdilla äänestä toiseen. Aistikas liuku alkaa parhaiten hitaasti, ikäänkuin sormi olisi vastahakoinen, ja liike kiihtyy sitten aktiivisesti kohti uutta ääntä. Tämä ilmiö havainnollistuu erityisesti, kun

harjoitellaan ja kuunnellaan pitkiä vaihtoja, esim. kvinttejä tai oktaaveja. On myös helppo havaita, että hyvä suoritus edellyttää ranteen ja sormien erityistä joustavuutta. Jäykällä kädellä ei mikään onnistu.

Liukujen erillinen harjoittaminen on siis kaikin puolin suositeltavaa, mutta on muistettava, että kuulon ja musikaalisen aistin olisi aina oltava aktiivisesti mukana.

Erittäin tärkeitä on huolehtia vaihdon rytmillisestä ajoituksesta.

Silloin kun asemanvaihto tapahtuu yhdessä jousenvaihdon kanssa, on helppo havaita, että vaihdon on tapahduttava jo edellisen äänen ja edellisen jousenvedon aikana. Tällöin sekä uusi ääni että jousenvaihto osuvat rytmillisesti oikeaan kohtaan. On valitettavaa, että joissakin viulukouluissa esitetään malleja, jotka poikkeavat tästä luonnollisesta ajoituksesta.

Poikkeuksia ja muunnelmia on toki aina, erityisesti silloin kun liukuja käytetään erikoisefekteinä, mutta se on kokonaan eri asia.

Asemanvaihdon ajoitukseen on syytä paneutua huolellisesti, vanha kunnon metronomikin voi olla siinä avuksi.

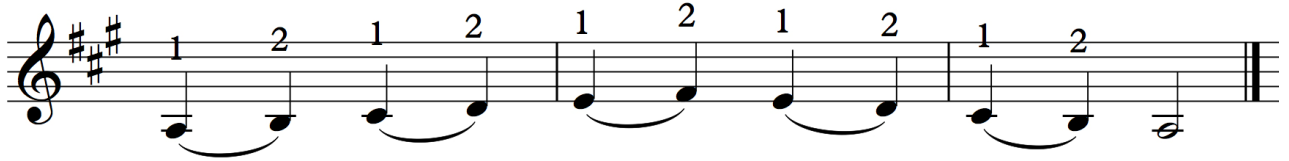
2 Alemmalta ylemmälle sormelle ja vastaavasti alaspäin

Tässä tyypillisessä vaihdossa ensimmäinen sormi lähtee liikkeelle aivan samoin kuin ensimmäisessä mallissa, mutta ei suinkaan liiku aivan loppuun asti, ja uusi sormi napsahtaa sitten kiihtyvän liikkeen jatkoksi kirkkaasti paikalleen. Tässä vaihtotyypissä ylemmän sormen tuloa uuteen asemaan käytetään usein myös liukuefektinä. Flesch ja Galamian nimittävät sitä venäläiseksi vaihdoksi. Monet variatiot ovat siinä mahdollisia.

Alaspäin tullessa liian pitkä lähtöliuku kuulostaa jostakin syystä erityisen kömpelöltä, ja alemman sormen tuleminen paikalleen ei taas siedä liukua laisinkaan. Sen takia sitä ei saisi myöskään unohtaa vaihdossa kieleen kiinni. Tämäntyyppinen alaspäinen vaihto voi alkaa hiukan venyvällä sormella, jotta vältettäisiin mauton liukuminen.

3 Ylemmältä alemmalle sormelle ja vastaavasti alaspäin

Tämä vaihtotyyppi on skaalojen soitossa yleinen, mutta sisältää ehkä kaikkein eniten ongelmia. Perustana on selvästi alemman sormen siirtyminen uuteen asemaan juuri esimerkissä 1 esitetyllä tavalla, mutta ylemmän sormen käyttäytyminen liu'un mukana vaikuttaa lopputulokseen ratkaisevasti, ja vaatii erityistä harjoittelua, parhaiten ikäänkuin hidastettuna suorituksena. Sieltä on löydettävissä joustava ja aistikas asemanvaihto.

Suurissakin nopeuksissa lähtökohtana on alemman sormen siirtyminen esimerkin 1 mukaisella tavalla asemasta toiseen. Ylöspäisessä skaalassa sen olisi pysyttävä koko ajan kielellä. Ylempi sormi taas liikuu ensin mukana vaihdossa, mutta hitaammin, tehden tilaa nousevalle alemmalle sormelle. Vaihdon ajoitus on edelleen selvä: sekä rytmin että jousenvaihdon on osuttava pää-äänen kohdalle, ellei sitten ole kysymys jostakin tarkoituksellisesta efektistä.

Viulukouluissa käytetään yleisesti asemanvaihtoja kuvaavia pieniä apunuotteja, jotka parhaimmillaan havainnollistavat vaihdon suoritusta, mutta joita ei luonnollisestikaan ole tarkoitettu kirjaimellisesti toteutettaviksi.

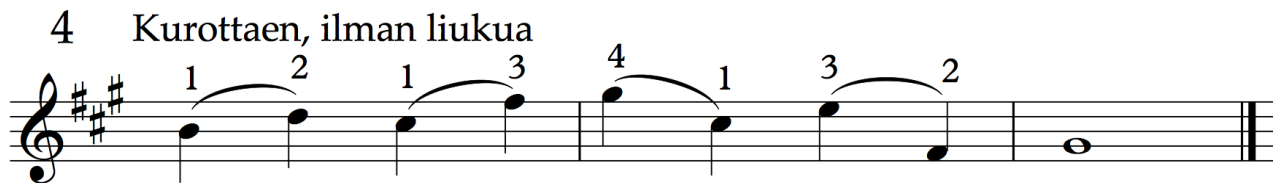

Fleschin esittämä apunuottimalli on aiheuttanut paljon sekaannusta. Se on kuitenkin sellaisenaan looginen, sillä juuri alempi sormihan nousee vaihdossa uuteen asemaan.

Flesch mainitsee kuitenkin erityisesti, että apunuotti ei saa kuulua, mikä ei tietenkään ole mahdollista, ellei myös ylempi sormi osallistu liukuun oikeassa suhteessa.

Joissakin vanhoissa viulukouluissa esiintyy tästä käsittämätön väärinkäsitys, kun apunuotin kohdalle on merkitty kaari, joka tuhoaa vaihdon ajoituksen, eikä ole suinkaan kuulumaton. Lisäksi se kuulostaa pahalta, puhumattakaan siitä, että se on nopeassa tempossa täysin mahdoton.

Jotkut liukuefektit ovat tietenkin taas asia erikseen.

Tämä asemanvaihtotyyppi on erittäin käytännöllinen ja monissa tilanteissa suositeltava. Se auttaa välttämään liukuvia vaihtoja silloin, kun se on musikaalisesti mielekästä. Se on myös omiaan notkistamaan sormia vaakasuorassa tasossa, mikä jo sinänsä on hyödyllinen harjoitus. On vain muistettava, että minkäänlaista liukumista ei tässä suorituksessa saisi esiintyä.

Kurotustekniikka on monissa tilanteissa erittäin käytännöllinen, ja sen erillinen harjoittaminen edistää sormien joustavuutta ja valmiuksia tehokkaasti.

Tämä yksinkertainen vaihtotapa ei juuri kaipaa selityksiä.

Sitä voi soveltaa myös silloin, kun laskeudutaan luonnollisesta huiluäänestä alaspäin. Kun sormi nostetaan kohtisuoraan ylös kieleltä, huiluääni jatkaa soimista edelleen, ja sinä aikana vaihto alaspäin samalla kielellä ehtii tapahtua hyppämällä.

Liukuminen ei tässä tapauksessa kuuluisi lainkaan hyvältä.

Loppulause

Monet lahjakkaat soittajat saattavat löytää jo pelkästään musikaalisen aistinsa perusteella luontevan ja aistikkaan tavan suorittaa asemanvaihtoja.

Toisaalta varsin usein kuulee jopa kuuluisuutta saavuttaneiden solistien esittävän kömpelöitä ja maneerimaisia asemanvaihtoja, joille ei voi löytää mitään musikaalisia perusteita.

Mielestäni asemanvaihtoja olisi harjoiteltava erityisen huolellisesti jo varhaisessa opiskeluvaiheessa. Etydejä on tähän tarkoitukseen olemassa runsaasti, ja jo pelkästään yhden sormen aistikas liuku asemasta toiseen tarjoaa riittävästi haastetta.

Hyvin suoritettut ja kuulijaa häiritsemättömät asemanvaihdot ovat korkeatasoisen jousisoitinkvaliteetin ehdottomia tunnusmerkkejä.

Jos haluaa soittaa ilman kuuluvia liukuja, on opeteltava liukumaan oikealla tavalla.